

Robert Jastrzębski

Ocena projektu nowelizacji ustaw: o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP oraz o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w RP¹

Assessment of the Bill on Amending the Following Acts: on the State's Attitude Towards the Muslim Religious Union in the Republic of Poland and on the State's Attitude Towards the Karaim Religious Union in the Republic of Poland

The amendment to both acts, formally force since 1936, concerns the adaptation of their contents to the geographical area of the Polish state, which has been changed after the Second World War. The amendment has no practical legal significance. In the author's opinion, one should strive to adopt two separate religious statutes on the basis of current legal regulations, rather than introducing changes regarding replacing geographical terms and names of state bodies.

Keywords: government administration, Islam, minority, bill, religion

Nowelizacja obydwu nadal formalnie obowiązujących ustaw z 1936 r. w zasadzie dotyczy dostosowania ich treści do obszaru geograficznego państwa polskiego, który uległ zmianie po drugiej wojnie światowej. Ich nowelizacja nie ma w praktyce istotnego znaczenia prawnego. W opinii autora należy raczej dążyć do uchwalenia dwóch osobnych ustaw wyznaniowych na podstawie obowiązujących regulacji prawnych, niż wprowadzać zmiany polegające na zastąpieniu nazw geograficznych oraz nazw organów państwowych.

Słowa kluczowe: administracja rządowa, islam, mniejszości, projekt ustawy, wyznanie

Doktor hab. nauk prawnych, profesor UW ■
Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, kierownik Zakładu Historii
Administracji, kierownik Pracowni Prawa Polskiego XX wieku, WARSZAWA, POLSKA ■
robert.jastrzebski@sejm.gov.pl ■ <https://orcid.org/0000-0002-7265-0614>

Przedmiot opinii

Przedmiotem opinii prawnej jest nowelizacja ustaw:

- z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. nr 30, poz. 240, ze zm.,

¹ Ocena skutków prawnych projektu ustawy o zmianie ustawy o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej sporządzona 31 stycznia 2020 r. na zlecenie zastępcy Szefa Kancelarii Sejmu; BAS-WAP 137/20.

- z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. nr 30, poz. 241, ze zm.

Uzasadnienie

Na wstępie należy zaznaczyć, że nowelizowane ustawy pochodzą z okresu II Rzeczypospolitej, co oznacza, że zostały wydane w innej rzeczywistości prawnoustrojowej. Wówczas bowiem obowiązywała ustawa konstytucyjna z 23 kwietnia 1935 r. (Dz.U. nr 30, poz. 227), która uchyliła ustawę z 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 44, poz. 267, zm.; Dz.U. 1926, nr 78, poz. 442), przy czym nadal, na podstawie art. 81 przepisów przechodnich do ustawy konstytucyjnej z 23 kwietnia 1935 r., obowiązywały art. 99, 109–118 oraz 120 ustawy z 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Wśród nieuchylonych artykułów znalazły się przepisy, dotyczące wolności sumienia i wyznania, Kościoła rzymskokatolickiego, kościołów mniejszości religijnych, w tym innych związków religijnych. W związku z tym istotne znaczenie ma art. 115 ustawy z 17 marca 1921 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym: *Kościół mniejszości religijnych i inne prawnie uznane związki religijne rządzą się same własnymi ustawami, których uznania Państwo nie odmówi, o ile nie zawierają postanowień, sprzecznych z prawem. Stosunek Państwa do tych Kościołów i wyznań będzie ustalany w drodze ustawowej po porozumieniu się z ich prawnymi reprezentacjami*².

Po drugiej wojnie światowej ówczesna tzw. władza ludowa w Manifeście Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z 22 lipca 1944 r. (załącznik do Dz.U. nr 1, s. 1) uznała że Krajowa Rada Narodowa oraz Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego działają: *na podstawie Konstytucji z 17 marca 1921 roku, jedynie obowiązującej konstytucji legalnej, uchwalonej prawnie, przy czym miały obowiązywać podstawowe założenia tej konstytucji, aż do zwołania Sejmu Ustawodawczego, wybranego w pięcioprzymiotnikowych wyborach, który miał uchwalić, jako wyraziciel woli narodu, nową konstytucję. Warto zwrócić uwagę, że w manifeście uznano, że emigracyjny „rząd” w Londynie i jego delegatura w Kraju jest władzą samozwańczą, władzą nielegalną oraz opiera się na bezprawnej faszystowskiej konstytucji z kwietnia 1935 roku*³.

² Zob. J. Osuchowski, *Prawo wyznaniowe Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939 (węzłowe zagadnienia)*, Warszawa 1967, s. 226 i n.; K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej. Studium historycznoprawne*, Warszawa–Poznań 1988, s. 51–61; W. Wysockański, M. Pietrzak, *Prawo kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce*, Warszawa 1997, s. 14 i n.

³ Zob. K. Działocha, J. Trzeciński, *Zagadnienie obowiązywania Konstytucji Marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977; K. Działocha, *Rola Konstytucji marcowej w prawie państwowym Polski Ludowej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 1976, t. VII.

Po zwołaniu Sejmu Ustawodawczego została uchwalona ustawa konstytucyjna z 19 lutego 1947 r. o ustroju i zakresie działania najwyższych organów Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 18, poz. 71), która w art. 1 określiła źródła ówczesnego prawa konstytucyjnego, wymieniając w pierwszej kolejności podstawowe założenia Konstytucji z 17 marca 1921 r. W ten sposób nadal obowiązywały, w zakresie formalnym, regulacje o charakterze konstytucyjnym, które dotyczyły zagadnień wyznaniowych w państwie polskim. Następnie została uchwalona Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. (Dz.U. nr 33, poz. 232), zgodnie z jej art. 70 kościoły i inne związki wyznaniowe mogły swobodnie wypełniać swoje funkcje religijne, a zasady stosunku państwa do kościoła oraz sytuację prawną i majątkową związków wyznaniowych miały określać ustawy (art. 82, Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r., Dz.U. 1976, nr 7, poz. 36).

Po zmianach polityczno-gospodarczo-społecznych przełomu lat 80. i 90. XX wieku została uchwalona ustawa konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. nr 84, poz. 426), która uchyliła postanowienia Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r., pozostawiając jednak nadal jako obowiązujący jej rozdział 8 „Podstawowe prawa i obowiązki obywateli”, w tym art. 82, który dotyczył zagadnień wyznaniowych. Ustawa konstytucyjna z 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym została uchylona na podstawie art. 242 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, ze zm.), czego konsekwencją była utrata mocy obowiązującej postanowień Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 lipca 1952 r. m.in. z zakresu prawa wyznaniowego.

Wynika z tego, że obecnie obowiązują postanowienia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., w szczególności art. 25, na podstawie którego obowiązuje zasada równouprawnienia oraz autonomii kościołów i związków wyznaniowych. Z punktu widzenia przedmiotowej opinii istotne znaczenie ma ust. 5 tego artykułu, zgodnie z którym stosunki między Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

Należy zaznaczyć, że odrębne oraz bilateralne kształtowanie stosunków państwa polskiego z określonymi kościołami oraz związkami wyznaniowym sięga tradycją właśnie okresu II Rzeczypospolitej, a przyjęte wówczas ustawy ich dotyczące formalnie obowiązywały po drugiej wojnie światowej, w tym niektóre obowiązują do dziś⁴. Zaliczyć do nich należy m.in. ustawy z: 21 kwietnia 1936 r.

⁴ Zob. M. Olszówka, Komentarz do art. 25 [w:] *Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz*. Art. 1–86, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 679–683.

o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z uchwaleniem tych dwóch ustaw zostały wydane, na ich podstawie, odpowiednio dwa rozporządzenia Rady Ministrów z 26 sierpnia 1936 r.: o uznaniu Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 72, poz. 517) oraz o uznaniu Statutu Karańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 72, poz. 518). Warto zaznaczyć, że obydwa rozporządzenia, zgodnie z Internetowym Systemem Aktów Prawnych, są uznane za nadal obowiązujące.

Nowelizowane ustawy, jak zaznaczono na wstępie, zostały wydane w innej rzeczywistości prawnoustrojowej, a także obowiązywały przede wszystkim na obszarze ówczesnego państwa polskiego, który współcześnie znajduje się na terenie innych państw, tzn. Republiki Litewskiej, Republiki Białoruskiej oraz Republiki Ukrainkiej. Wynikało to z rozmieszczenia etnicznego i, co za tym idzie, wyznaniowego ludności II Rzeczypospolitej. Według szacunków z drugiej połowy lat 30. XX wieku ludność wyznania muzułmańskiego, pochodzenia tatarskiego, liczyła około 15 tys. i zamieszkiwała głównie województwo wileńskie, nowogródzkie, białostockie i Warszawę. Ludność zaś wyznania karańskiego stanowiła około 1500 osób i obejmowała cztery gminy w: Trokach, Wilnie, Łucku oraz Haliczu⁵.

Należy podkreślić, że obydwie nowelizowane ustawy mają podobny niejako „bliźniaczy charakter”, jak stwierdził bowiem Jakub Sawicki: *Ustawa karańska jest bliźniaczą siostrą ustawy muzułmańskiej nie tylko pod względem równoczesności jej wniesienia do Sejmu, jej uchwalenia i jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, ale przede wszystkim pod względem konstrukcji prawnej, ujęcia i sformułowania poszczególnych zagadnień i unormowania stosunku państwa do tego związku religijnego*⁶.

Ponadto istotne znaczenie w przedmiotowej sprawie ma ukształtowany w II Rzeczypospolitej oraz po drugiej wojnie światowej nadzór państwa nad funkcjonowaniem związków wyznaniowych. W pierwszym okresie był on związany z wyróżnianiem, w zakresie pojęcia samorządu, osobnej kategorii samorządu wyznaniowego. Nauka ówczesnego prawa administracyjnego dzieliła dychotomicznie samorząd na terytorialny (komunalny, powszechny) oraz nieterytorialny (specjalny). Ten ostatni, według Zdzisława Grelowskiego, obejmował publiczno-prawne związki o charakterze przymusowym, których kompetencje podlegały ściśle określone sfery działalności (zawodowa, gospodarcza, kulturalna, wyzna-

⁵ Zob. „Mały Rocznik Statystyczny” 1936, s. 248; H. Świątkowski, *Wyznania religijne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem ich stanu prawnego*, Warszawa 1937, s. 120–139; J. Sawicki, *Studia nad położeniem prawnym mniejszości religijnych w państwie polskim*, Warszawa 1937, s. 180–208; K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej*, op. cit., s. 196–206.

⁶ J. Sawicki, *Studia nad położeniem prawnym mniejszości*, op. cit., s. 200.

niowa, narodowościowa) pewnej kategorii osób, a które na równi z organami samorządu terytorialnego wykonywały w sposób władczy zdecentralizowaną część administracji państwowej. Do związków samorządu wyznaniowego zaliczano m.in. Muzułmański Związek Religijny oraz Karański Związek Religijny⁷.

Nadzór nad działalnością obydwu związków wyznaniowych sprawował ówczesny Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz właściwy wojewoda. Warto zaznaczyć, że wybór muftiego, zgodnie z art. 9 ustawy z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, podlegał i podlega zatwierdzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej, tak samo zresztą jak wybór hachana, na podstawie art. 9 ustawy z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Karańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej⁸.

Po drugiej wojnie światowej została utrzymana formalnie moc obowiązująca aktów ustawodawczych z okresu II Rzeczypospolitej, w tym wymienionych wyżej ustaw wyznaniowych z 1936 r., które były i są publikowane jako powszechnie obowiązujące źródła prawa wyznaniowego⁹.

Do 1950 r. administracja wyznaniowa należała do atrybucji Ministra Administracji Publicznej, który zastąpił Kierownika Resortu Administracji Publicznej (zob. ustawa z 21 lipca 1944 r. o utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, Dz.U. nr 1, poz. 1; ustawa z 31 grudnia 1944 r. o powołaniu Rządu Tymczasowego Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. nr 19, poz. 99). Urząd Ministra Administracji Publicznej zniósł ustawa z 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej (Dz.U. nr 19, poz. 156). Zgodnie z art. 4 tej ustawy został utworzony Urząd do Spraw Wyznań, który podlegał Prezesowi Rady Ministrów. Na jego czele stał dyrektor, powoływany i odwoływany przez Prezesa Rady Ministrów. Organami terenowymi administracji wyznaniowej byli wojewodowie, w tym prezydenci miast. Funkcjonowanie urzędu początkowo regulowała uchwała Rady Ministrów z 27 maja 1950 r. w sprawie tymczasowego statutu Urzędu do Spraw Wyznań (Monitor Polski nr A-78, poz. 905)¹⁰.

⁷ Z. Grelowski, *Samorząd specjalny. Gospodarczy – zawodowy – wyznaniowy według obowiązujących ustaw w Polsce*, Katowice 1947, s. 5, 65, 121, 133–134

⁸ Zob. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2013, s. 140–143; K. Krasowski, *Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej*, *op. cit.*, 200–202, 205–206.

⁹ Zob. M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, *op. cit.*, s. 224–225; *Położenie prawne kościołów i związków wyznaniowych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Zbiór przepisów i dokumentów w/g stanu na dzień 1 października 1960 r.*, Warszawa 1960, s. 269–308; *Prawo wyznaniowe*, wprowadzenie i oprac. W. Uruszczyk, Kraków 1997, s. 307–316, 360–367.

¹⁰ Zob. H. Świątkowski, *Wyznaniowe prawo państwowe. Problematyka prawna wolności sumienia w PRL*, Warszawa 1962, s. 127; M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, *op. cit.*, s. 207–209.

Zmiany w zakresie nadzoru nad związkami wyznaniowymi były związane z wejściem w życie ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. nr 29, poz. 155, tj. Dz.U. 2017, poz. 1153)¹¹, a następnie z ustawą z 23 listopada 1989 r. zmieniającą ustawę o zmianach w organizacji oraz zakresie działania niektórych naczelnych i centralnych organów administracji państwowej (Dz.U. nr 64, poz. 387). Zgodnie z ostatnią z wymienionych ustaw do zakresu działania Urzędu Rady Ministrów przeszły zadania należące dotychczas do Urzędu do Spraw Wyznań, przy czym Minister Szef Urzędu Rady Ministrów miał realizować zadania przewidziane w odrębnych ustawach dla Ministra Kierownika Urzędu do Spraw Wyznań oraz dla Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań. Następnie, na podstawie ustawy z 8 sierpnia 1996 r. – Przepisy wprowadzające ustawy reformujące funkcjonowanie gospodarki i administracji publicznej (Dz.U. nr 106, poz. 497), na Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji przeszły zadania i kompetencje zniesionego urzędu Ministra Szefa Urzędu Rady Ministrów.

Omówiona, w dużym skrócie, administracja wyznaniowa w państwie polskim miała i ma wpływ na status prawny dwóch wyznań, które są przedmiotem niniejszej opinii prawnej. Warto jednak zaznaczyć, że po drugiej wojnie światowej weszły w życie nowe statuty obydwu związków wyznaniowych, mimo że nadal, o czym była mowa wyżej, obowiązują – przynajmniej formalnie – dwa rozporządzenia Rady Ministrów z 26 sierpnia 1936 r., tj. o uznaniu Statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz o uznaniu Statutu Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, które zawierają dwa załączniki dotyczące statutu poszczególnych wyznań.

Następnie, w dniu 12 stycznia 1969 r. został uchwalony nowy statut pierwszego z wyżej wymienionych związków religijnych przez Wszechpolski Kongres Muzułmański, przy czym obecnie obowiązuje statut uchwalony 28 lutego 2009 r. przez XVII Nadzwyczajny Wszechpolski Kongres Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, ze zmianami uchwalonymi 15 marca 2014 r. przez XIX Nadzwyczajny Wszechpolski Kongres Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej¹². Statut zaś drugiego związku wyznaniowego został uchwalony przez Krajowy Zjazd Delegatów Dżymatów 18 marca 1973 r. i zatwierdzony w dniu 10 maja 1974 r. przez Urząd do Spraw Wyznań¹³.

¹¹ Zob. W. Wysoczański, M. Pietrzak, *Prawo kościołów*, op. cit., s. 27 i n.; M. Pietrzak, *Prawo wyznaniowe*, op. cit., s. 210 i n.

¹² Zob. *Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne (statutowe)*, wprowadzenie, zbiór statutów, oprac. R. Brożyniak, M. Winiarczyk-Kossakowska, Warszawa 2014, s. 79–91; strona internetowa: mizr.pl.

¹³ Zob. W. Wysoczański, M. Pietrzak, *Prawo kościołów*, op. cit., s. 381–387, 388–395 (Statut Muzułmańskiego Związku Religijnego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 12 stycznia 1969 r.), s. 397–405, 406–413 (Statut Karaimskiego Związku Religijnego

Po dłuższym wstępie, który był konieczny w analizowanej sprawie, należy przedstawić proponowane zmiany projektu ustawy o zmianie ustawy o stosunku państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz ustawy o stosunku państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Zmiany te w zasadzie dotyczą dostosowania treści obydwu ustaw do granic współczesnego państwa polskiego, którego obszar uległ zmianie po drugiej wojnie światowej. W przypadku pierwszej z ustaw chodzi w zasadzie o zastąpienie wyrazów „miasto Wilno” wyrazem „Białystok” oraz wyrazy „Wojewoda Wileński” wyrazami „Wojewoda Podlaski”, w drugiej zaś wyrazy „miasto Wilno” wyrazami „miasto stołeczne Warszawa” oraz wyrazy „Wojewoda Wileński” wyrazami „Wojewoda Mazowiecki”.

Proponowane zmiany, w opinii Komisji do Spraw Petycji Sejmu RP, mają na celu potwierdzić istniejący stan faktyczny, dotyczący siedzib obydwu związków wyznaniowych, oraz przypisać określone w ustawach wyznaniowych zadania odpowiednio Wojewodzie Podlaskiemu oraz Wojewodzie Mazowieckiemu. Warto zaznaczyć, że wnioskodawca, przedkładając projekt ustawy, miał świadomość, że stosowanie większości przepisów zmienianych ustaw rodzi poważne trudności, gdyż są to regulacje: *archaiczne, charakterystyczne dla przedwojennego systemu zwierzchnictwa państwa nad Kościołami i związkami wyznaniowym, charakteryzujące się przyznaniem państwu szeregu uprawnień nadzorczych wobec związków wyznaniowych* i, co istotne, [p]rzepisów tych nie można pogodzić z konstytucyjną zasadą rozdziału państwa od Kościołów i związków wyznaniowych. Ponadto: *ma też świadomość, że w tych okolicznościach właściwym rozwiązaniem byłoby opracowanie nowych projektów ustaw – co jednak z uwagi na wątpliwości prawne i złożoność takiego procesu może być zadaniem bardzo trudnym i czasochłonnym* (uzasadnienie projektu, s. 1). Zasadniczym skutkiem społecznym i prawnym wprowadzonych zmian legislacyjnych ma być, zdaniem wnioskodawcy, poprawa spójności i przejrzystości systemu prawnego.

Należy jednak zaznaczyć, że proponowane zmiany ustaw wyznaniowych dotyczą regulacji, które w praktyce nie obowiązywały po drugiej wojnie światowej. W szczególności chodzi o statuty obydwu wyznań religijnych, które zostały zmienione przez Urząd do Spraw Wyznań, mimo że formalnie nadal obowiązują dwa rozporządzenia Rady Ministrów z 26 sierpnia 1936 r. zawierające odnośne statuty, wydane na podstawie tych dwóch ustaw z 21 kwietnia 1936 r. Oczywiście współcześnie ma miejsce proces ożywionej działalności Muzułmańskiego Związku Wyznaniowego, zwłaszcza na obszarze województwa podlaskiego¹⁴. Natomiast funkcjonowanie Karaimskiego Związku Wyznaniowego, którego li-

---

w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 18 marca 1973 r.); *Mniejszości wyznaniowe w Polsce*, op. cit., s. 92–97.

¹⁴ Zob. P. Borecki, *Status prawny muzułmanów we współczesnej Polsce*, „Prawo i Religia” 2007, t. 1.

czebność w 1997 r. była szacowana na około 150 osób, ma obecnie charakter marginalny¹⁵.

W ten sposób współcześnie ma miejsce *sui generis* chaos legislacyjny, dotyczący obowiązywania prawa państwowego w stosunku do tych wyznań w państwie polskim. Dotyczy on przede wszystkim pierwszego z wyżej wymienionych wyznań, tj. Muzułmańskiego Związku Wyznaniowego, którego działalność w zasadzie nie podlega żadnemu nadzorowi państwowemu. Stan ten został pogłębiony po wejściu w życie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., zgodnie bowiem z wymienionym wyżej jej art. 25 ust. 5 stosunki między państwem polskim a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi mają określać ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami. W doktrynie prawa wyznaniowego dominuje pogląd, że wymóg zawarcia takiej umowy dotyczy także nowelizacji ustawy partykularnej niezależnie od daty jej uchwalenia, przy czym nie jest on obligatoryjny w przypadku nowelizacji niemodyfikujących materialnie wzajemnych stosunków stron, tzn. państwa polskiego oraz kościoła, w tym związku wyznaniowego¹⁶.

Wynika z tego, że współcześnie obowiązują w zasadzie tylko formalnie ustawy z 21 kwietnia 1936 r., tj. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej. W związku z tym nowelizacja ich nie ma w praktyce istotnego znaczenia prawnego. Dlatego należy raczej dążyć do uchwalenia dwóch osobnych ustaw wyznaniowych, zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, niż wprowadzać zmiany, polegające na zastąpieniu nazw geograficznych oraz organów państwowych, które będą dostosowane do zmiany granic państwa polskiego po drugiej wojnie światowej.

Podsumowanie

- Po drugiej wojnie światowej została utrzymana formalnie moc obowiązująca ustaw z 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz o stosunku Państwa do Karaimskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej.
- Nowelizacja obydwu ustaw w zasadzie dotyczy dostosowania ich treści do obszaru geograficznego państwa polskiego, który uległ zmianie po drugiej wojnie światowej.
- Zgodnie z art. 25 Konstytucji z 1997 r. obowiązuje zasada równouprawnienia oraz autonomii kościołów i związków wyznaniowych, przy czym stosunki mię-

¹⁵ Zob. W. Wysoczański, M. Pietrzak, *Prawo kościołów*, *op. cit.*, s. 399.

¹⁶ Zob. M. Olszówka, Komentarz do art. 25, *op. cit.*, s. 683; M. Olszówka, *Wpływ Konstytucji RP z 1997 r. na system źródeł prawa wyznaniowego*, Warszawa 2016, s. 260 i n.

dzy Rzeczpospolitą Polską a innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

■ Nowelizacja ustaw nie ma w praktyce istotnego znaczenia prawnego i, co za tym idzie, należy raczej dążyć do uchwalenia dwóch osobnych ustaw wyznaniowych, zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi niż wprowadzać zmiany, polegające na zastąpieniu nazw geograficznych oraz organów państwowych, które będą dostosowane do zmiany granic państwa polskiego po drugiej wojnie światowej.

Bibliografia

- Borecki P., *Status prawny muzułmanów we współczesnej Polsce*, „Prawo i Religia” 2007, t. 1.
- Działocha K., *Rola Konstytucji marcowej w prawie państwowym Polski Ludowej*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 1976, t. VII.
- Działocha K., Trzeciński J., *Zagadnienie obowiązywania Konstytucji Marcowej w Polsce Ludowej 1944–1952*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977.
- Grelowski Z., *Samorząd specjalny. Gospodarczy – zawodowy – wyznaniowy według obowiązujących ustaw w Polsce*, Katowice 1947.
- Krasowski K., *Związki wyznaniowe w II Rzeczypospolitej. Studium historycznoprawne*, Warszawa–Poznań 1988.
- Mniejszości wyznaniowe w Polsce. Prawo wewnętrzne (statutowe)*, wprowadzenie, zbiór statutów, oprac. R. Brożyniak, M. Winiarczyk-Kossakowska, Warszawa 2014.
- Olszówka M., Komentarz do art. 25 [w:] *Konstytucja RP*, t. I, *Komentarz. Art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Olszówka M., *Wpływ Konstytucji RP z 1997 r. na system źródeł prawa wyznaniowego*, Warszawa 2016.
- Osuchowski J., *Prawo wyznaniowe Rzeczypospolitej Polskiej 1918–1939 (węzłowe zagadnienia)*, Warszawa 1967.
- Pietrzak M., *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2013.
- Położenie prawne kościołów i związków wyznaniowych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Zbiór przepisów i dokumentów w/g stanu na dzień 1 października 1960 r.*, Warszawa 1960.
- Prawo wyznaniowe*, wprowadzenie i oprac. W. Uruszcak, Kraków 1997.
- Sawicki J., *Studia nad położeniem prawnym mniejszości religijnych w państwie polskim*, Warszawa 1937.
- Świątkowski H., *Wyznania religijne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem ich stanu prawnego*, Warszawa 1937.
- Świątkowski H., *Wyznaniowe prawo państwowe. Problematyka prawna wolności sumienia w PRL*, Warszawa 1962.
- Wysoczański W., Pietrzak M., *Prawo kościołów i związków wyznaniowych nierzymskokatolickich w Polsce*, Warszawa 1997.